

MENECMENT İDARƏETMƏNİN TƏRKİB HİSSƏSİ KİMİ

dos. K.Z. Bacarani-Qasımova, dos. Ə.S. Qasimov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
İdman menecmenti və kommunikasiyası kafedrası

kubra.bajarani-qasimova@sport.edu.az, afgan.gasimov@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 1 aprel 2021

Dərc olunub: 22 iyun 2021

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: Məqalədə Menecment və İdarəetmə konsepsiyasının təhlili aparılır; bu anlayışların ümumi və fərqli xüsusiyyətləri təqdim olunur.

Açar sözlər: *idarəetmə, nəzarət, oxşarlıqlar, fərqlər, təşkilat, menecment.*

İdarəetmə konsepsiyası. İdarəetmə geniş mənada müəyyən subyektin qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün sabitləşdirmək və dəyişdirmək məqsədi ilə müəyyən bir obyektə məqsədyönlü təsir göstərməsidir [1, səh7].

İdarəetməyə ehtiyac istehsalın ixtisaslaşmasının inkişafı, onun miqyasının artması ilə yaranmışdır. Bu, istehsalla məşğul olan bir çox insanın fəaliyyətini qaydaya salmağa və uyğunlaşdırmağa imkan verir. [3, səh.287]

İdarəetmə məhsul istehsalı, xidmət göstərilməsi prosesində əmək kollektivlərinin və ayrı-ayrı işçilərin fəaliyyətinin təşkili və əlaqələndirilməsinə yönəldilmiş insanların əməyidir. Bu, ilk növbədə, insanların birgə fəaliyyətinin təşkili, müəssisə çərçivəsində razılaşdırılmış fəaliyyətin qurulması, şəxsiyyətlə müəssisə arasında münasibətlərin tənzimlənməsi ilə bağlıdır.

İdarəetməyə xas olan əlamətlər bunlardır:

1. Məqsədyönlülük;
2. Obyektə təsir.

İdarəetmənin mahiyyəti aşağıdakılardır [5, səh 3]

1. Məlumatların toplanması, saxlanması, işlənməsi və ötürülməsi;
2. İdarəetmə qərarlarının hazırlanması və qəbul edilməsi;

3. İdarəetmə təsirlərinin hazırlanması və onların idarəetmə obyektinə verilməsi;
4. Qəbul edilmiş qərarların icrasına nəzarət.

Təşkilatın idarə edilməsinin əsas funksiyaları aşağıdakılardır [4, s 15]:

1. təşkil etmə;
2. normallaşdırma;
3. planlaşdırma;
4. koordinasiya;
5. motivasiya;
6. nəzarət;
7. tənzimləmə.

İdarəetmənin təşkili. İdarəetmə sisteminin üsullarının, metodlarının və həlqələrinin rəşional şəkildə birləşdirilməsi və onun zaman və məkan daxilində obyektlərin və digər idarəetmə sistemlərinin idarə edilməsi ilə əlaqəlidir.

Normallaşdırma funksiyası. Bu funksiya obyektin davranışına aydın və ciddi normalarla təsir göstərir, inkişafı və intizamını nəzərdə tutur, istehsal tapşırıqlarının həyata keçirilməsini, istehsalın vahid və ritmik gedişini, onun yüksək effektivliyini təmin edir.

Planlaşdırma funksiyası. Xüsusi tapşırıqların müəyyən edilməsini, müxtəlif planlı dövrlər və inkişaf üzrə hər bir bölməyə istehsal proqramlarını nəzərdə tutur.

Koordinasiya funksiyası. Bu funksiya istehsal prosesində çalışan adamların, ayrı-ayrı işçilərin kollektivi, xətti menecerlər və funksional xidmətlər tərəfindən təsir şəklinə həyata keçirilir.

Motivasiya funksiyası. Kollektivə, ictimai təsirin səmərəli əməyinə, kollektiv və fərdi həvəsləndirmə tədbirlərinə həvəsləndirici motivlər formasında təsir göstərir.

Nəzarət funksiyası. Bu funksiya əməliyyat, statistik hesabat, mühasibat uçotu, müəyyən edilmiş iş göstəriciləri və yayınma səbəb-

lərinin təhlilinin aşkarlanması əsasında həyata keçirilir.

Təşkilatın fəaliyyətinin tənzimlənməsi funksiyası. Birbaşa nəzarət və koordinasiya funksiyaları ilə birləşdirilir. Təsiri nəticəsində istehsal prosesinə xarici və daxili mühit, nəzarət və əməliyyat uçuğu zamanı aşkar edilmiş istehsal prosesinin müəyyən edilmiş parametrlərindən kənara çıxma, nəticədə istehsal prosesinin tənzimlənməsi daxildir.

Menecment konsepsiyası.

Menecment – ingilis sözü olan *Management*- idarəetmə, **idarəetmə** sözü isə latın sözü olan “əl” mənasından götürülüb.

Fundamental Oksford lüğətində (1994-cü il) “Menecment” anlayışı aşağıdakı kimi izah edilir:

- İnsanlarla münasibətin manera və xüsusiyyəti;
- İdarəetmə hakimliyi və sənətkarlığı;
- İnzibati vərdişlər və xüsusi bacarıq qabiliyyəti;
- İdarəetmə orqanı [1, səh.184].

Bazar iqtisadiyyatına keçid zamanı “menecment” və “menecer” terminləri “idarəetmə”, “idarəetmə fəaliyyəti”, “direktor”, “rəhbər” terminləri ilə bərabər işlənməyə başladı. Menecmentin əsas aspektlərindən biri digər insanların rolunun tanınması və onların əhəmiyyətidir. Yaxşı menecerlər bilirlər ki, onlar təşkilat əməkdaşlarının iştirakı olmadan heç nəyə nail ola bilməyəcəklər. Onlar "digər insanların işinin yerinə yetirilməsini təmin etmək sənəti" ilə məşğul olur və öz təşkilatlarının inkişaf istiqamətini müəyyənləşdirir, liderlər roluna daxil olur və qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün mövcud təşkilati resurslardan istifadə etmək barədə qərar qəbul edirlər.

Menecment təşkilati resursların planlaşdırılması, təşkili, idarə edilməsi və nəzarəti vasitəsilə effektiv və məhsuldar bir məqsədə nail olmaqdır. İdarəetmənin əsas funksiyalarının yerinə yetirilməsi menecerlərin müxtəlif bilik və bacarıqlardan (onlardan bəziləri konseptual, insan və texniki) istifadə etməsini nəzərdə tutur. Bəzi tədqiqatçılar menecmentin digər funksiyalarını, xüsusilə kadrların seçilməsini,

kommunikasiyanın həyata keçirilməsini və qərarların qəbulunu fərqləndirirlər.

Menecmentin əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

1. planlaşdırma;
2. təşkilətmə;
3. liderlik.

Planlaşdırma. Planlaşdırma dedikdə biz təşkilatın gələcəkdə fəaliyyətinin məqsəd və nəticələrinin müəyyənləşdirilməsini, eləcə də vəzifələrin qoyulmasını və onların həlli üçün zəruri olan resursların qiymətləndirilməsini başa düşürük.

Təşkilətmə. Planlaşdırmanın ardından təşkil etmə, yəni planın yerinə yetirilməsi metodları və alətləri haqqında qərar qəbul edilməsi baş verir. Təşkilətmə iş vəzifələrinin təyin edilməsini, şirkətin şöbələrində konkretləşdirilməsini və resursların onların arasında bölüşdürülməsini nəzərdə tutur.

Liderlik. Liderlik dedikdə, menecerin işçilərin təşkilatın məqsədlərinə nail olmaq üçün motivasiyası üçün təsirindən istifadə edilməsi başa düşülür.

Menecment və idarəetmənin müqayisəsi. Beləliklə, anlayışların oxşarlığı və fərqləri konkret vəziyyətdən asılıdır. İdarəetmə ümumi prosesdir, menecment isə özəl prosesdir. Peşəkar təşkilatçılar və menecerlər xüsusi vəziyyətlərə uyğun olan mükəmməl üsullardan istifadə edirlər. İdarəetmə ilk növbədə praktiki, menecment isə nəzəriyyəyə əsaslanır. Əmək keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, resursların paylanması yanaşmaları da fərqlənir.

İdarəetmə - əmək və istehsal proseslərinin nizama salınmasına yönəlmiş məqsədyönlü insan fəaliyyətidir. Bir şey və hər kəs tərəfindən idarə oluna bilər: insan, avtomobil, layihə, verilənlər bazası, hüquqi şəxs.

Effektiv idarəetmə insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində prosesləri qaydaya salmaq üçün bütün yanaşma və metodlar sistemidir. Bu prosesə müxtəlif baxışlar mövcuddur və onlar bir-birindən köklü şəkildə fərqlənə bilər. Menecment və idarəetmə, əslində, oxşar konsepsiyalardır, lakin onların arasında bir sıra prinsiplə fərqlər var. Əsasən, onlar anlayışların fərqləndirilməsinə və onların insan hə-

yatının konkret sahələrinə tətbiq edilməsinə aiddir. [2 s.13]

Müasir elmdə idarəetmə köhnəlmiş alətlər sistemi kimi idarəetməyə qarşı qoyulur. Əgər layihə uğurla fəaliyyət göstərsə, yaxşı qurulmuş menecmentdən danışirlar. Qərarların həyata keçirilməsində uğursuzluqlar və onların satılmasının zəruriliyi müşahidə olunursa, "əl idarəetməsi"ndən danışirlar.

Müasir dünyada menecment sosial-iqtisadi sistemlərin elmi cəhətdən əsaslandırılmış təsir üsullarıdır. Menecment-sosial-iqtisadi sistemlərin modelləşdirilməsi və istifadə üsuludur ki, burada əsas istiqamət resurs bölgüsünün səmərəliliyidir. Menecmentin əsas vəzifəsi – istənilən şəraitdə təkrar istehsal olunacaq və inkişaf edəcək özünü təşkil edən sistemin yaradılmasıdır. Onların arasındakı əlaqə sxematik şəkildə aşağıdakı kimi təqdim edilə bilər: hər hansı bir idarəetmə idarəetmə tərəfindən tanınmır. Məsələn, texniki qurğunun, kimyəvi reaksiyanın və ya ordu əməliyyatlarının idarə olunmasını menecment adlandırmaq olmaz. Lakin menecment həmişə idarəetmədir. Bu zaman menecment, ilk növbədə, nəzəri tədqiqatlara, idarəetmə isə praktikaya əsaslanır. Bu məqsədlə qabaqcıl idarəetmə yanaşmaları və mütərəqqi texnologiyalardan istifadə edilir. Keyfiyyətin əsas meyarı səmərəlilik, yəni resursların minimum miqdarından istifadə zamanı məqsədlərə nail olmaqdır.

Nəticələr:

1. **Miqyas.** İdarəetmə mexanizmlərinin yalnız bir hissəsi olan menecmentdən daha qədim və daha güclü bir prosesdir.
2. **Keyfiyyətin qiymətləndirilməsi.** İdarəetmə üçün effektivliyin əsas meyarı məqsədə nail olmaqdır. Əgər menecmentdən söhbət gedirsə, burada keyfiyyətin qiymətləndirilməsi başqa cür aparılır. Hesablama həm oyun qaydalarına (sistem tərəfindən müəyyən edilmiş prinsip və metodlara) riayət

etmək, həm də resursların bölüşdürülməsinin səmərəliliyi kimi (minimum xərclərlə məqsədlərə nail olmaq) qəbul edilir.

3. **Elmi intizam.** Menecment – öz predmeti və metoduna malik olan elmdir, idarəetmə – müxtəlif fənn və metodlarla səciyyələnen bir elmdir.
4. **Kommersiya komponenti.** Təcrübədə "menecment" anlayışı daha çox gəlirli layihələrə, idarəetmə isə subyektin obyektə istənilən təsir proseslərinə tətbiq olunur.
5. "İdarəetmə" termini "menecment" termini ilə sinonimdir, lakin idarəetmə və menecment əhəmiyyətli fərqli prosesin baş verdiyi mühitdir.
6. Menecment adı idarəetmədən onunla fərqlənir ki, vəziyyətin qeyri-müəyyən olduğu şəraitdə rəhbərlərin və tabeliyində olanların azadlığının yüksək dərəcəsini nəzərdə tutur. İdarəetmə isə əksinə, inzibati sistem çərçivəsində, bu cür azadlığın tam məhdudlaşdırılmasına və bütün əhatəli mərkəzləşdirilmiş planlaşdırmanın köməyi ilə bir çox illər öncə əsas hadisələrin və proseslərin qabaqcadan müəyyən edilməsi ideyası əsasında formalaşmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. **Əliyev A., Qasimov Ə., Bacarani K.** *Bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi*, Bakı 2014.
2. **Почичкин А.В.** *Менеджмент в сфере физической культуры и спорта*.
3. **Арсеньев Ю.Н., Шелобаев С.И., Давыдова Т.Ю.** *Управление персоналом: Модели управления*. М.: ЮНИТИ, 2010.
4. **Вачугов Д.Д.** *Основы менеджмента*. М.: Высшая школа, 2012.
5. **Друкер П.Ф.** *Задачи менеджмента в 21 веке*. М.: Вильямс, 2013.

МЕНЕДЖМЕНТ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ УПРАВЛЕНИЯ

доц. К.З. Баджарани-Касумова, доц. А.С. Касумов

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

Кафедра Спортивный менеджмент и коммуникации

kubra.bajarani-qasimova@sport.edu.az, afgan.gasimov@sport.edu.az

Аннотация: В статье проведен анализ понятия управление и менеджмент; представлены общие и отличительные черты этих понятий.

Ключевые слова: *управление, контроль, сходства, различия, организация, менеджмент*

MANAGEMENT AS AN INTEGRAL PART OF ADMINISTRATION

ass. prof. K.Z. Bajarani-Qasimova, ass. prof. A.S. Gasimov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

Department of Social sciences

kubra.bajarani-qasimova@sport.edu.az, afgan.gasimov@sport.edu.az

Annotation: The article analyzes the concepts of administration and management; presents the general and distinctive features of these concepts.

Keywords: *management, control, similarities, differences, organization, administration.*